

Haali-ilmio ja amerikkalaisten suomalaisten tanssiharrastus

Leena Rintala

Suomalaisten matkattua siirtolaisiksi Atlantin taakse Yhdysvaltoihin kulttuuriharrastukset seurasivat mukana. Matka-arkkuihin pakattiin arkipäiväisten hyödykkeiden lisäksi myös kirjoja, nuotteja ja soittimia. Suurin siirtolaisaalto lähti Suomesta aikana, jolloin kansanvalistusaate ja nationalismi olivat herättäneet suomalaiset vaalimaan ja ylläpitämään omaa kulttuuriperintöään. Nämä pyrkimykset jatkuivat luontevana osana arkipäivän elämää myös uudessa kotimaassa.

Vaikka suomalaiset muodostivatkin vain murto-osan miljoonien ihmisten siirtolaisvirrasta, syntyi Yhdysvaltoihin monia merkittäviä

suomalaiskeskuksia. Suomalaiset pakkautuivat samoille seuduille. Erityisesti Michiganiin ja Minnesotaan muodostui alueita, joilla asui huomattavia määriä suomalaisia. Heitä houkuttelivat työpaikat kaivoksilla, metsätyömailla ja tehtaissa samoin kuin vapaa viljelysmaa. Siirtolaisen oli luonnollisestikin helpompaa asettua asumaan alueelle, missä oli jo entuudestaan suomalaisia, parhaassa tapauksessa kotikylän miehiä ja naisia. Yleensä suomalainen siirtolainen osasi englantia hyvin vähän tai ei lainkaan, ja kielitaidottomuus hidasti sopeutumista uusiin oloihin. Tällöin maanmiesten ja -naisten tarjoama turvaverkosto muodostui korvaamattoman arvokkaaksi.

1900-luvun alkupuoliskolla amerikansuomalaisten kulttuuri-toiminta oli useilla paikkakunnilla keskittynyt erityisille suomalaishaaleille (Finn Halls). Miltei jokaisella suomalaisten asuttamalla paikkakunnalla oli oma suomalainen seuraintalo eli haali. Parhaimmilla paikkakunnilla niitä oli useita, kun jokainen järjestö halusi oman. Haaleja rakensivat niin sosialistit, työväenyhdistykset, raittiusseurat kuin osuustoimintaliikekin esikuvinaan suomalaiset seuraintalot. Haalien suojissa siirtolaiskulttuuri kukoisti. Siellä näyteltiin,

soitettiin, laulettiin, tanssittiin, voimisteltiin, lausuttiin, pidettiin puheita ja kokoonnuttiin tapamaan tuttavien. 1920-luvulta alkaen alettiin haaleilla näyttää myös suomalaisia elokuvia. Yhdistykset järjestivät haaleillaan varainkeruutarcoituksessa ohjelmallisia iltamia puheineen ja lauluesityksineen, joissa sekoittuivat iloisesti niin kansankulttuuri kuin korkeakulttuurikin. Ideologinen julistaminen jäi yleisölle usein sivuseikaksi, kun illan päätteeksi oli luvassa näytelmäesitys tai tanssia.

Moni siirtolainen, joka oli Suomessa tehnyt pitkää työpäivää maatilalla, oli uuden tilanteen edessä, kun nyt päivän työn jälkeen koitti vapaa-aika ja taskussa pullotti suomalaisen mittapuun mukaan verrattain paksu palkkappussi. Lisääntynyt vapaa-aika ja rahapalkka mahdollistivat harrastamisen. Amerikansuomalainen ei jäänytkaan illalla kotiin makamaan, vaan useimmiten hänen harrastustoimintansa onkin ollut erittäin aktiivista. Erilaiset yhdistykset keräsivät ihmiset niin aatteellisten kuin ruumiillisten harrasteiden pariin. Uskonnolliset ja poliittiset pyrkinnöt samoin kuin urheilu ja taideharrastukset saivat kaikki omat kannattajansa, ja omat sanomalehdetkin alkoivat ilmestyä jo varhain.

Artikkeli perustuu FM Leena Rintalan Tampereen yliopiston musiikintutkimuksen laitoksella tekemään etnomusikologian pro gradu -tutkielmaan "This is our music. Mäki Trio and the Finnish dance music legacy in America" (luettavissa kokonaisuudessaan osoitteessa <http://tutkielmat.uta.fi>). Kirjoittaja on opiskellut v. 1997–1998 Yorkin yliopistossa Torontossa ja ollut työharjoittelussa American Folklife Centerissä (Library of Congress) Washington, D.C:ssä v. 1999.

Amerikansuomalaiset äänilevyt

Äänilevyt toimivat erinomaisena aineistona siirtolaismusiikista kiinnostuneelle. Amerikansuomalaista musiikkia on levytetty ahkerasti, ja näitä levyjä on myös säilynyt melko hyvin. Lisäksi myöhemmin esimerkiksi Kansanmusiikki-instituutti on julkaissut kokoomalevyjä vanhojen nauhoitusten pohjalta. 1900-luvun alusta alkaen amerikkalaiset levy-yhtiöt kannustivat pieniäkin etnisiä ryhmiä levyttämään omaa musiikkiaan. Englantia osaamattomat siirtolaiset, jotka haikkailivat kotimaansa tuttuun sävelien perään, muodostivat oivan markkinaraon. Lisäksi vieraskielisten levyjen myynti oli varsin helppo järjestää siirtolaisten omien kauppojen välityksellä omien sanomalehtien huolehtiessa tiedonkulusta. Lisämotiivina etnistien nauhoitteiden tekoon oli vielä se, että useimmat levy-yhtiöt myivät myös levysoittimia. Oli toki paljon helpompaa myydä siirtolaiselle levysoitin, kun sen keralla sai tuttua musiikkia, vaikkapa oman kansallislaulun. Näin myös amerikansuomalaiset artistit pääsivät levyttämään. 1950-luvulle tultaessa amerikkalaiset levy-yhtiöt olivat julkaisseet noin 800 suomalaista nimekettä (Gronow 1982, 19). Siirtolaiset ostivatkin levyjä innokkaasti, palauttivathan ne mieleen muistoja kotimaasta ja vahvistivat osaltaan suomalaista kulttuuri-identiteettiä. Lisäksi ne olivat hinnaltaan varsin edullisia. 1920-luvulla amerikansuomalaisten ostamien levyjen määrä ylittikin Suomen koko levymyynnin! Vaikka levy-yhtiöiden tavoitteena oli ainoastaan saada taloudellista voittoa, ne tekivät samalla arvokasta työtä musiikkiperinteiden tallentajina ja

jopa edistäjinä. On totta, että ilman näitä levytyksiä moni muusikko ja musiikkityyli olisi jäänyt unholaan. Esimerkiksi 1900-luvun alun suomalaiset soitto- ja laulutyyli ovat säilyneet juuri amerikansuomalaisilla levyillä, kansanomaista musisointia kun ei tuolloin vielä nauhoitettu Suomessa.

Kaupalliset levytykset eivät kuitenkaan paljasta musiikkilämmän todellista tilaa. Esimerkiksi kuorolaulua ja torvisoittoa ei ole paljoakaan saatavilla äänitteinä, vaikka monet kuoroista ja orkestereista olivat varsin korkeatasoisia. Levytuotannon ulkopuolelle jää tietenkin myös kotioloissa harrastetun musisoinnin määrä ja laatu. Siksi American Folklife Centerin arkistossa Washington D.C:ssä sijaitseva kokoelma amerikansuomalaisilta musiikinharrastajilta kerättyä musiikkia on erityisen arvokas. Nauhoitukset pohjautuvat Alan Lomaxin kenttätyöretkeen Michiganissa vuonna 1938 ja Sidney Robertson Cowellin keruumatkoihin vuonna 1937 Minnesotassa ja vuonna 1939 Kaliforniassa. Nauhoilla kuultava musiikki sisältää tuista laulukirjoista löytyviä suomalaisia kansanlauluja ja isänmaallisia lauluja. Karuudestaan ja yksinkertaisuudestaan huolimatta nauhoitukset antavat arvokasta tietoa tuon ajan amerikansuomalaisista musiikkiharrastuksista.

Musiikkia haaleilla

Alkuvaiheessa suuri osa siirtolaisten musiikkitoiminnasta tapahtui järjestöjen ja kirkon suojissa. Kuorot ja torvisoittokunnat esiintyivät ahkerasti erilaisissa tilaisuuksissa. Tarjonta monipuolistui kuitenkin nopeasti. Alkoi syntyä tanssiorkest-

tereita, ja myös amerikansuomalaisen pitkälle jalostama musiikinlaji, kuplettilaulu, saavutti suuren suosion. Jopa niin, että tunnetuimmat amerikansuomalaiset laulajat, kuten Hiski Salomaa Lännen Lokareineen, olivat suosittuja Suomessa saakka. Tanssimuusikoista ylivoimaisesti suosituimmaksi tuli michiganilainen hanuriinsoittaja-laulaja Viola Turpeinen (1909–1958), jonka ura ulottui neljälle vuosikymmenelle. Tämä kaunis ja taitava ”hanuriinsoittaja” hurmasi myös ei-suomalaiset kuulijansa esiintyen ahkerasti mm. New Yorkissa. Turpeisen levytysten uudelleenjulkaiseminen on parhaillaan meneillään Kansanmusiikki-instituutin toimesta.

Haalit olivat amerikansuomalaisten muusikkojen tärkein esiintymisareena. Siirtolainen suorastaan janoi huvia ja virkistystä raskaan työpäivän päätteeksi. Tanssiminen oli erityisen suosittua, siitä todistena toimivat siirtolaislehtien lukuisat tanssi-ilmoitukset. Tanssit olivat sosiaalisia tapahtumia: siellä tavattiin tuttavien ja saatiin uusia ystäviä. Tanssitilanteessa itse musiikki saattoikin jäädä sivurooliin. Tansseissa oli myös mahdollista tavata vastakaisen sukupuolen edustajia, koska työpaikat olivat siihen aikaan sukupuolen mukaan eriytyneitä useimpien miesten työskennellessä kaivoksissa ja metsätyömailla ja naisten kotiapulaisina.

Mäki Trio

Malliesimerkinä 1920- ja 1930-lukujen amerikansuomalaisesta tanssimusiikista voidaan mainita michiganilainen perheyhtye Mäki Trio. Yhtyeessä soittivat sisaruspari Arvo (1907–1966), Sulo (1908–1970) ja Signe Mäki (1910–1992).

Sisarusten musiikillisena innoittajana toimi heidän isänsä Herman Wähämäki (1879–1961). Herman oli muuttanut Yhdysvaltoihin Jalasjärveltä vuonna 1905. Äiti Emilia Autio (1880–1969) oli kotoisin Peräseinäjoelta. Herman Mäki oli maineikas hanurinsoittaja, ja hänen soitellessaan iltaisin kotona harrastus tarttui lapsiinkin. Yhtyeen kotipaikka oli pieni Caspian-niminen paikkakunta Michiganin Upper Peninsulan länsiosassa, jossa perheen vanhemmilla oli maatila. Mäki Trio (tunnetaan myös nimellä Mäki Orchestra tai Mäen Orkesteri) kiersi ahkerasti ympäri Yhdysvaltoja esiintyen pääasiallisesti suomalaishaaleilla 1920-luvun loppuun ja toisen maailmansodan välisenä aikana. Tämä ajanjakso olikin amerikansuomalaisen kulttuurin kukoistusaikaa. Ensimmäisen sukupolven suomalaissiirtolaisten lukumäärä oli suuri, omat sanomalehdet välittivät tietoa, ja 1920-luvulla radio ja äänielokuva olivat vasta tuloillaan. Sanomalehtiä lukemalla paljastuu Mäki Trio-yhtyeen hengästyttävä esiintymistähti. Omalla autolla taitettiin satojenkin kilometrien päivämatkoja, mutta yleisön ihastunut vastaanotto korvasi vaivan. Lehtien palstoilla yhtyettä keuhuttiin estoitta, ja Mäki Trio näyttää soittaneen yhtä lailla nuorten ja vanhojen sydämiin. Mäki Trio esiintyi kerran myös radiossa, duluthilaisella WEBC radioasemalla, minkä jälkeen yhtyettä nimitettiin usein lehti-ilmoituksissa radio-orkesteriksi.

Luonnollinen taipumus ja hyvän opettajan ohjaus on heistä kehittänyt soittajat, jotka soittavat mehevän, tahdikkaan ja kuuluvan musiikin. (Raivaaja 27.10.1928)

Yhtyeen johtohahmona toimi sisaruksista vanhin, Arvo, joka soitti hanuria. Arvo oli ollut italialaisen professorin oppilaana, ja hänen taidokasta soittoaan arvostettiin. Veli Sulon kyky soittaa yhtäaikaisesti banjoa ja rumpuja taas lähenteli yli-luonnollista! Pikkusisko Signe saksofonia soittavana nuorena naisena oli tuohon aikaan harvinaisuus. Populaarimusiikkimaailmassa katsottiin pitkään ainoastaan laulamisen ja pianonsoiton olevan naiselle soveltuvia musiikin muotoja. Erikoisuuden tavoittelu lieneekin saanut perheen yllyttämään Signen saksofonistiksi ja liittymään veljensä yhtyeeseen 15-vuotiaana. Myöhemmin, muiden velvollisuuksien aiheuttua Mäki Trion hajoamisen, hän toimi rumpalina Finn Power Trio-nimisessä yhtyeessä nimellä Signe Hemmingson.

Mäki Trio turvasi suomalaisen paritanssiperinteeseen jenkkoi-neen, polkkineen ja valsseineen. Yhtye piti tiukasti kiinni perinteisestä soittotyylisestä; vaikka tanssimusiikki sai Suomessa uusia vaikutteita, amerikansuomalainen tanssimusiikki pitäytyi vanhassa. Ajan virtauksista oltiin toki tietoisia, mutta yleisö halusi kuulla itselleen tuttua musiikkia. Mäki Trion tapauksessa amerikkalaiset vaikutteet näkyvät lähinnä vain soitinvalinnoissa ja yhtyeen jäsenten ulkonäössä. Hanurin, banjon, saksofonin ja rumpujen yhdistelmä on kahden tradition fuusio. 1920-luvulla ragtime ja jazz olivat tuoneet tanssimusiikkiin uudet muotisoittimet banjon, saksofonin ja rummut. Mäki Trio oli tyylietoinen ja ajanmuodin mukaisesti omaksui yhtyeeseen nämä soittimet, mutta tärkein rooli yhtyeessä oli kuitenkin hanurilla, jota soitettiin eteläpohja-

Signe Mäki, Mäki Trion saksofonisti, noin 15-vuotiaana. – *Siirtolaisuusinstituutti.*

laisella tyyllillä. Muotitietoisuus näkyy myös yhtyeestä otetuissa valokuvissa. Esimerkiksi Signen lyhyiksi leikatut hiukset ja polvipi-tuinen hame heijastavat 1920-luvun lopun tyyli-ihannetta.

Toisen polven amerikansuomalaisina Mäki Trion jäsenet toimivat perinteenkantajina tarjoten yleisölle vanhasta kotimaasta muistuttavia tuttuja sävelmiä. Olihan moni siirtolainen aikeissa palata takaisin Suomeen, kunhan riittävästi rahaa esimerkiksi talon ostoa varten oli saatu ansaittua. Näin ollen siteitä kotimaahan ei haluttu katkaista. Vaikka kyseessä oli nimenomaan tanssiyhtye, jonka tehtävä oli soittaa tanssitalaisuuksissa, yhtyeen musiikkia saattoi kuunnella myös levyiltä. Levy-yhtiö Victor julkaisi yhteensä 14 Mäki Trion levyttämää kappaletta, jotka oli nauhoitettu Chicagossa ja New Yorkissa vuonna 1929. Levy-yhtiö halusi ottaa nauhoituksesta kaiken hyödyn irti, ja koska Mäki Trio esitti instrumentaalimu-

Mäki Trio. – *Siirtolaisuusinstituutti*.

siikkia ilman laulua, yhtyeen polkkia markkinoitiin suomalaisten lisäksi myös puolalaisille ja liettualaisille. Puolaksi yhtyeen nimi kääntyi muotoon Makinsla Trojka ja liettuaksi nimi oli Maki Trejetas. (Gronow 1977,53.)

Mäki Trion levyttämä musiikki on melodioiltaan, soittotyyliltään

ja soinnutuksiltaan tyyppistä eteläpohjalaista tanssimusiikkia: polkkia, valsseja ja sottiiseja. Joukossa on Suomessa 1920-luvulla suosittuja kappaleita kuten Minun kultani -sottiisi, Espanjatar-vals (La Spagnola) ja Maatyttöjen sottiisi. Levyillä on myös omaa tuotantoa; sekä hanuristi-Arvo että isä-

Herman sävelsivät. Hermannin käsialaa ovat levyillä kuultavat Polkkia pohjoos maalta ja Waasan polkka. Ensiksi mainitussa on lainauksia Suomessa hyvin tunnetusta Jalasjärven polkasta. Jalasjärven polkkaa pidetään yleisesti Hermannin sävellyksenä, vaikka varmaa tietoa asiasta ei ole. Arvon kynästä taas ovat lähteneet Se hullivili polkka, Intolan polkka ja Juhannus sottiisi. Niissä on selviä vaikutteita Suomessa pelimanni-piireissä soitetuista kappaleista. Mitään omaperäistä ei sävellyksistä löydy. Mäki Trio ei ottanut riskejä levyillään, vaan tarjosi tuttua ja turvallista perinteikästä musiikkia. Ainoastaan omaperäinen soitinvalinta tuo kiinnostavan lisämausteen yhtyeen musiikkiin. Itse soitto on taidokasta ja selkeärytmistä, siitä käy hyvin ilmi, että musiikki on tarkoitettu nimenomaan tanssimiseen. Vaikka levyillä musiikkivalinnat on tehty varman päälle, konserteissa ja tansseissa saatettiin sitten soittaa yleisön niin toivoessa modernimpaakin musiikkia. Mäki Trion repertuaariin kuuluivat esimerkiksi Gene Austinin tunnetuksi tekemä Ramonavalssi sekä englantilainen kansanlaulu Home sweet home.

”Siellä on rymyä ja roikinaa”

Fitchburg Massachusettsissa oli Yhdysvaltain itäosan merkittävin suomalaispaikkakunta ja Raivaaja-lehden kotipaikka. Vuonna 1906 rakennettu Saima-haali kuului paikalliselle työväenyhdistykselle, ja sen pienellä näyttämöllä esitettiin näytelmiä miltei joka lauantai (Hanula 106–107). Lehti-ilmoituksista

käy ilmi Mäki Trion esiintyneen Saima-haalilla säännöllisesti. He soittivat sekä pelkkiä tansseja että konsertteja, joiden päätteeksi tanssittiin. Lehtikirjoittelusta selvää myös, että yhtye soitti usein erityisiä vanhanmaan tansseja. Tällöin soitettiin vain ja ainoastaan suomalaisperäistä musiikkia. Sitä vastoin ns. sekulitansseissa oli tarjolla vaihtelevampaa musiikkia.

Saiman haalissa on ensi viikolla kahdet roimat tanssit. Ensimmäiset, nk. sekulitanssit, joissa nuoret saavat opetella polkkaamaan ja sotiiseja tanssimaan ja vanhemmat jazzin askeleita ottamaan, on tiistai-iltana. Toiset tanssit, järkiään vanhanmaan, on torstai-iltana. Molemmissa tansseissa soittaa Mäen orkesteri ja sisäänpääsy on 40 senttiä. (Raivaaja 17.11.1928)

Huomen-iltana soittaa Mäki-orkesteri Saiman tansseissa niin vanhoja polkkia, että niiden sävelet loihdivat esille aina 30-vuotisia muistoja. Nämä torstain tanssit ovatkin järjestetty vanhaa väkeä varten. Tulkaa kaikin varhain! (Raivaaja 21.11.1928)

Kirjallisuus

Gronow, Pekka (1977): Studies in Scandinavian-American discography I. Helsinki, Suomen äänitearkisto.

Gronow, Pekka (1982): "Ethnic recordings: an introduction". Teoksessa Ethnic recordings in America: a neglected heritage. Library of Congress, Washington, D.C., s. 1–49.

Ensi lumi tuo aina riemua tullessaan ja kun siihen lisäksi ovat roimat vanhanmaan tanssit niin jopa pitää rinnan riemusta riemua. (Raivaaja 22.11.1928)

Lopuksi

Mäki Trio edustaa hyvin oman aikansa tanssiorkestereita, sillä samankaltaista musiikkia kuultiin haaleilla paljon. Siirtolaisten turvallisuudenkaipuu ja koti-ikävä loivat kysyntää tutulle musiikille. Kielitaidottomille siirtolaisille oman kulttuurin ylläpitäminen oli myös keino selviytyä uusissa olosuhteissa. Pitkä maantieteellinen etäisyys Suomeen ja ympärillä kuuluva vieras kieli aiheuttivat monelle kulttuurishokin. Sitä lievittivät suomalaisten omat verkostot ja kulttuuriharrastukset. Musiikkia käytettiin kollektiivisen ryhmäidentiteetin ja yhteenkuuluvuuden tunteen rakentamiseen. Vaikka Mäki Trion tapauksessa kyse oli instrumentaalimusiikista ilman sanoja, lapsuudesta tutut sävelet toivat kuulijoiden mieliin vahvoja tunteita ja muistoja Suomesta. Tansseihin ei tultu kuitenkaan pelkästä nostalgiankaipuusta. Tanssimusiikki oli myös usein silkkaa

viihdettä; tanssimalla haluttiin rentoutua ja unohtaa arjen murheet. Tansseihin kerääntyttiin myös tapaamaan tuttavien ja solmimaan uusia tuttavuuksia.

1930-luvulta alkaen siirtolaiskulttuuri alkoi vähitellen muuttaa muotoaan, kun suomalaissiirtolaiset sopeutuivat enenevässä määrin valtakulttuuriin ja uusi siirtolaisvirta tyrehtyi. Ajan mittaan haalikulttuurikin vaimeni, koska toisen ja kolmannen sukupolven amerikansuomalaisille suomalaisella kulttuurilla oli erilainen merkitys kuin sillä oli ollut ensimmäisen polven siirtolaisille. Siirtolaiskulttuuri muuttui etniseksi kulttuuriksi. Amerikansuomalaisten kulttuuriharrastukset eivät ole kuitenkaan kadonneet, vaan tänäkin päivänä luodaan uutta, ainakin kirjallisuuden ja musiikin sarjoilla. Käyttötarkoitukset vain ovat muuttuneet vuosien saatossa. Edelleen amerikansuomalaiset muusikot, esimerkiksi mainittakoon vaikkapa Al Reko ja Oren Tikkanen, luovat uutta musiikkia vanhan perinteen pohjalta. Onkin hauskaa yhä löytää sävelmien pohjalta tuttuja, vuosikymmenten takaisista ajoista muistuttavia elementtejä.

Hannula, Reino Nikolai (1991): An album of Finnish Halls. San Luis Obispo, Finnish Heritage.

Jaagosild, Maris & Rintala, Leena (2000): Finnish and Finnish-American collections in the archive of folk culture. American Folklife Center, Library of Congress. Washington, D.C. (<http://www.loc.gov/folklife/guides/>

Finnish.html)
Raivaaja, Fitchburg, Massachusetts.

Tamminen, Toivo: "Mäkitrio matkasi Amerikan halki". Työmiehen Eteenpäin 11.2.1993.